

Mgr. Klára Pergelová, polonistka:

Posudek na české vydání knihy **Leszka Mazana: Polská Praha aneb Jak se z půlky stala polka.**

Z polského originálu: MAZAN, Leszek: *Polska Praga czyli dlaczego Matejko lubił knedle*. ANABASIS, Krakov, 2007. Přeložil Václav Čapek, vydalo nakladatelství BVD, s. r. o., v roce 2008; 339 stran.

Publikace „Polská Praha“ sleduje polské stopy v Praze od dávné historie do současnosti. Již od chvíle, kdy vyšla v Polsku, se těší velkému zájmu polských i českých institucí, včetně velvyslanectví, kulturních středisek a v neposlední řadě také našeho prezidenta a pražského primátora, kteří se zasloužili o její české vydání... Polsko-českých iniciativ není nikdy dost, je tedy nutno tyto aktivity kvitovat s povděkem... Ovšem obsahově zajímavá a originální publikace bohužel utrpěla překladem natolik, že je v podstatě nemožné při čtení vnímat její obsah. Náhodný čtenář, který na první pohled vidí množství evidentních nesmyslů, musí nutně získat pocit, že se jedná o recesistické dílko. Laik se baví královsky, polonista ovšem hořce zapláče. Tím spíše, když po konfrontaci s originálem objeví další neuvěřitelné množství faktických chyb, které naprosto znehodnocují informační hodnotu knihy a v neposlední řadě pochopitelně poškozují i jejího autora.

V rámci této recenze není možné rozebrat všechny chyby, zmíním se tedy alespoň o těch zásadních. V první řadě překlad vykazuje naprostou absenci jakékoli redakční úpravy. Jména redaktora a korektora nejsou uvedena (vydavatelství zřejmě takovými osobami nedisponuje), vina tedy spadá výhradně na překladatele Václava Čapka. V textu se zcela nahodile vyskytují různé varianty téhož názvu (*Varta/Warta, Vratislav/Wroclaw, Grunwald/Grunvald*). Překladatel v polsky psaných názvech a jménech často ignoruje polské znaky (**ł** a **ż**), v českých větách pak nesprávně používá interpunkci, zejména čárky (*Přednášky v pražském kolegiu, poslouchali také dva přátelé: Jiří a Václav.*) Neadekvátně jsou také použity nespisovné výrazy (*už, dneska*), nemluvě o vyloženě hrubých chybách typu *sv. Ignác z Loyoli* a záměně velkých a malých písmen. Dále se například dočteme o *Kosmasově(!) Kronice Čechů, Kronice Čech* i o pokračovateli *Kroniky České* – to vše na jedné(!) stránce. Dle překladatele zřejmě jde o různé kroniky... Nedůsledné přechylování, viz. *Vivian Westwood* versus *Tereza Z. Orlošová*, je ve světle výše zmíněného již skutečně maličkost.

Zcela nepřehlédnutelné jsou pro rodilého Čecha pasáže, kde překladatel ignoruje zavedené historické a kulturní pojmy. Již na první stránce může být český čtenář překvapen, že kněžna Libuše vidí *Město veliké, svou slávou hvězd se dotýkající* (nikoli známé Jiráskovo „město veliké, jehož sláva...“). Stejně tak bude v encyklopediích marně hledat *Svaté Římské Císařství* (myšleno Svatá říše římská) a *hrající fontánu* v Belvederu (zpívající fontána). České dítě nepotěší ani pohádka *Princezna na hrachovém zrnku*. Pokud by překladatel při své práci přemýšlel, zřejmě by se nepřišlo na jeho katastrofální neznalost polštiny. Neopakoval by totiž stále stejnou chybu místního označení bitev – píše o bitvě *pod Moháčem, pod Grunwaldem* atd. (v českém kulturním prostředí notoricky známé jako bitvy „u Moháče“ apod.). V polštině znamená totiž předložka POD ve spojení s místním názvem fakt, že se bitva konala U daného města. Dále zde máme *knížete sedmihorského* (sedmihradského), *dárek z Mazowsze* (Mazovska), *písně božího narození* (koledy), *svaté dny* (jde o svátky)... Marně budeme v české učebnici historie hledat *kněžnu Cymbarku* (Cimburgis Mazovská) i *klášter Emauz* (z pol. Emaus, česky Emauzy), kde Karel IV. zavedl liturgii v jazyce *staro církevně slovanském* – v češtině rozlišujeme pro nejstarší památky z 10. stol. jazyk staroslověnský a u pozdějšího období mluvíme o církevní slovanštině (překladateli zřejmě stačil doslovný překlad). Stejně tak *druhé rozebrání Polska* („drugi rozbiór“ známe v češtině jako „druhé dělení Polska“). František F. d'Este coby *arcikníže* (dosl. z pol. „arcyksiąże“, v češtině arcivévoda) si přivedl *pobožnůstkářskou* manželku. Podobné kuriózní novotvary se objevují vícekrát, za všechny zmiňme *plásty medu* (plástve) nebo *téma českosti* Matejky. Takový způsob překladu by snad bylo možné tolerovat u Poláka, nikoli však v případě českého překladatele, u něhož by znalost látky střední (resp. základní) školy, a zejména češtiny, snad měla být samozřejmostí.

Text by mohl dále sloužit začínajícím překladatelům jako odstrašující příklad v rámci přednášky o tzv. zrádných slovech. Tato slova vypadají totiž díky příbuznosti obou jazyků velmi podobně, což ovšem neznamená, že musí mít i stejný význam. Bohužel pro našeho překladatele mají někdy i význam naprosto opačný. Pikantní je zejména notoricky známý příklad „**bezcenne** relikwie“, které překládá p. Čapek neomylně jako bezcenné. Pochopitelně se jedná naopak o velmi vzácné relikvie, což je ostatně patrné i z kontextu. Také na první pohled neškodné zájmeno „ten“ je zrádné, protože ve většině případů je ekvivalentem pro české „tento“ (...*dvaadvacet českých králů z toho rodu mělo tlusté rty*...) – správně „tohoto“, protože o rodu Habsburků se mluví v několika předchozích větách. Překladatel si

obecně libuje v doslovném převodu, můžeme se tedy coby čtenáři jeho překladu dozvědět o sv. Vojtěchovi, který *plaval po moři* (myšleno plul) a *učil se devět let v katedrální škole* (uczył się = studoval). Královna v podání překladatele plnila *manželské požadavky* (myšleno povinnosti), následkem čehož se dostala do polských *pisní a pověstí* (powieść = román). Tomu předcházela *manželská hostina* na Wawelu (ačkoli dle originálu je zřejmé, že „konsumpcja małżeństwa“ asi nebude mít s konzumací jídla mnoho společného...). Na svatbě nemohl chybět ani *strýc mladé panny* (panna młoda = nevěsta!), která byla jednou z urozených *nevěst* Evropy (niewiasta = žena, dáma!). Kníže Břetislav si odvezl *všechn poklad Polska* (wszystek skarb Polski, v češ. lépe poklady). Vzhledem k neustálým bitvám *shořel v roce 1757 další most* (originál ovšem mluví o tom, že „most kolejny raz spłonął“ = shořel znovu, jedná se tedy o tentýž most). Książę (=kníže) je v podání V. Čapka *kněz*, imieniny (=jmeniny) jsou *narozeniny* a Rusin (=Rusín) nepochopitelně *Rus*. Bratanek (=synovec) je jak jinak než *bratranec* a lew morski se v textu vyskytuje samozřejmě jako *mořský lev* (jedná se však o lachtana!). Píseň s názvem „Ostatnie obozowe ognisko“ skutečně není *Poslední táborové ohniště*, ale jednoduše „Poslední táborák“. Někdy však překladatel zcela nešťastně zvolil cestu překladu, ačkoli mnohem vhodnější bylo zůstat u doslovného převodu – „zbyt dyskretny spowiednik“ totiž nebyl ani tak příliš *ohleduplný*, jako právě diskretní (údajně nevyzradil královnino tajemství).

V mnoha případech překladatel zřejmě vůbec nepochopil smysl toho kterého slova a jednoduše si jej vymyslel. Výsledkem je naprostý blábol, např. *...do alchymistického kelímku města se dostali Slované...* (jedná se o tzv. melting pot – dosl. „tavicí kotlík“, přeneseně místo, kde dochází k míchání kultur, národností apod.) V textu jsou bohužel i další místa, kde se čtenář bez pomoci originálu neobejde: *Utekl ze zámku směrem ke kostelní lodi, v čele skupiny bojovníků, přes pozemek...* V originále však „w stronę zbawczej łodzi“ chápeme tak, že běžel tam, kde tušil záchranu (doslova „záchranný člun“), o kostelní lodi (polsky „nawa“) skutečně není nikde zmínka. *Stal se biskupem v Hradčanském paláci, u smrtelného lože pražského biskupa...* je další z velmi podezřelých replik, jejíž význam se objasňuje až po srovnání s originálem: „stał w hradczańskim pałacu biskupim przy...“ jednoduše znamená, že stál u lože. Po těchto překladatelských skvostech zřejmě nepřekvapí, že známý jazykovědec Linde byl podle V. Čapka *slávista*, že v období rozvoje polského jazyka čerpali Poláci z *českých zřídél* (rozuměj zdrojů, pramenů), ani že J. Ossoliński byl *významnou osobou polského Osvícení*. Věta *...s takovým způsobem dekapitace se antropologové setkávají dodnes u primátů...* se sice tváří věrohodně, ovšem do té doby, než zjistíme, že se s tímto jevem

setkáváme u „ludów pierwotnych“ (myšleno autochtonní obyvatelstvo). Vladislav II. Jagellonský byl vnukem jakéhosi *Jahelky* – zřejmě našeho písničkáře (myšlen král V. Jagiełło). Ani důvěrné oslovení, běžné v polském jazykovém a kulturním prostředí, zní v češtině mírně řečeno kuriózně – *Bolkova družina* (myšlen český kníže Boleslav).

Překladateli se evidentně zalíbil i polský slovosled (opět uvedme pouze několik příkladů za všechny):

- *Český sněm rozhodl o pozvání na trůn patnáctiletého Vladislava.*

- *Když lékař, který byl krátkozraký, pozvedl do výše očí hrudku pokládanou za jazyk, vlivem vlhkosti dechu, v ní obsažené drobečky krve změnilly barvu na růžovou nebo dokonce i červenou.*

- *Pražští studenti nadšeně vítali z Polska přicházející s carským režimem bojující, pětadvacetiletou dívku, Annu..*

Pro laika jsou některé pasáže v podstatě bezcenné. Překladatel například soustavně užívá výrazu *král Republiky* (dosl. z „król Rzeczypospolitej“), přičemž polskému čtenáři je jasné, že jde o krále Polska, ale v češtině je vypovídací hodnota podobných tvrzení nulová (nemluvě o tom, že „král republiky“ je nonsens). Stejně tak každý Polák zná Galla Anonyma, kdežto nepoučený český čtenář má bohužel smůlu, protože zcela chybí alespoň poznámka, že jde o polského kronikáře. V kapitole o krakovské čtvrti *Zwierzyniec* se v textu objevuje záhadný pan Lajkonik (*...ve čtvrti, kde bydlel Lajkonik,...*), o kterém už do konce knihy neuslyšíme. Originál nám pomůže objasnit, že věta zní „gdzie mieszka Lajkonik“. Autor pouze poznamenal, že je řeč o čtvrti, kde „bydlí Lajkonik“, resp. odkud pochází všeobecně známá krakovská lidová zábava „Lajkonik“ (maska, pod. jako náš Masopust). Podobně u věty *vyhnal z Polska Lokietka* není nikde vysvětleno, že jde o polského panovníka Lokýtku. „Mag Młodej Polski“ není *mág mladého Polska*, ale **Mladého** Polska (překladatel zřejmě netuší, že jde o název literárního směru). Je také známo, že názvy filmů a literárních děl jsou poměrně zrádné. Ideální je zachovat originální znění, případně si ověřit oficiální český název. Pokud bude český čtenář hledat v knihovně román „Prales a poušť“, zřejmě se nedopátrá (správně Pouští a pralesem). Film „Zadzwońcie do mojej żony“ sice není tak notoricky známý, nicm. doslovný překlad je opět chybný: „Zazvoňte mé ženě“ (správně „zavolejte“ ve smyslu telefonem). V češtině byl ovšem uváděn pod názvem „Co řekne žena“.

Překladatel evidentně není obeznámen nejen se základními polskými kulturně-historickými reáliemi, ale bohužel ani s českými. Můžeme se tak dozvědět, že Přemysl Otakar II. byl zakladatelem *křížáckého království*, v orig. se ovšem píše o městu Królewiec (česky *Královec*, dnešní *Kaliningrad*, jinak též látka dějepisu na ZŠ). Karel Čapek bydlel ve *Strž i u Příbrami* - myšlena známá Strž (čili ve Strži, dnes památník KČ), husitům prý kázal *Petr Rokycanský* (evidentně jde o Jana Rokycanu) a operní pěvec se podle překladatele jmenuje Valentin Prolát (správně Prolat). Pod fotografií Radeckého pak najdeme zvláštní popisku „*Otec vojáků*“ *hrdina Lvovské části Maršála Radeckého* (v orig. „*Ojciec żołnierzy*“, bohater lwowskiej części Marsza Radetzky'ego, česky „*hrdina Lvovské části Marše/Pochodu! Radeckého*“). Chybějící čárka je také překladatelova inovace.

Nemůžeme se také nezmínit o závažných faktografických chybách, které se bohužel vyskytly i v originálu publikace. Je sice pravda, že autor (Polák) nemůže znát všechny české reálie, ale minimálně českému odpovědnému redaktorovi by mělo být známo, že Cidlina se opravdu nevlévá do Vltavy a známý režisér se jmenoval Jaroslav Kvapil (nikoli Jaromír). Situace je o to smutnější, že se ve většině případů nejedná o vysoce odborné znalosti, k jejichž vyhledání by byly nutné speciální slovníky a encyklopedie, ale že jde o jednoduchá fakta, která lze v případě pochybností ověřit během pár vteřin např. na internetu.

Někde jsou výsledkem překladatelova „umu“ naprosto absurdní věty:

- *Karel s ní zplodil svého nástupce – všechny zvony v Norimberku, podávající zprávu o narozeninách, z toho dostávaly srdeční infarkt (?)*:

- *Orloj za svoji přesnost Karpat (?) vděčí také Polákům;*

- *Nerealizovaný autor tehdy přicupital za neobyčejným etnografem s otázkou, proč v polské pohádkovosti vystupují tři bratři*

Vrcholem překladatelského umění je pak věta *Ladislav se svou maminkou do Polska jezdil (kulatě zastřížený), zejména k rodině v Gdaňsku*. Nahlédnutím do originálu zjistíme, že záhadné závorky obsahují výraz „*na okrągło*“, což jednoduše znamená, že Ladislav jezdil do Polska **často**. Pikantní je, že se jedná o Ladislava Jakla (tajemníka V. Klause), který si zakládá na své image rockera s dlouhými vlasy, které si zásadně nestříhá!

Ponechme stranou subjektivní hodnocení a raději závěrem připojme odpověď zástupce nakladatele na vzniklé poznámky, který doufá, že chyby „*nejsou obsahově zásadní*“ a dále se ve své reakci omezuje pouze na suché konstatování, že „*překladaťel mgr. Václav Čapek není polonistou v pravém slova smyslu, ale jde o významného autora, scénáristu, překladaťele, ale také např. náměšťka ministra kultury v době zcela nedávné. Korektorem byl přímo spoluautor knihy mgr. Zdeněk Hrabica*“ (známý komunistický novinář – pozn. autora). Zde je jakýkoli další komentář zbytečný.